

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА
СЕРЕДНІХ ВІКІВ

МИХАЙЛО ЗАН

**ЗАПИТАЛЬНИКИ
ДО ВИВЧЕННЯ МЕНТАЛЬНОСТІ ТА ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ
НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**

УЖГОРОД-2002

Запитальники до вивчення ментальності та етнічних стереотипів населення України / Підготував М.П. Зан.- Ужгород: Вид-во Ужгород. ун-ту, 2002.- 44с.

Відповідальний за випуск: доктор історичних наук, професор Тиводар М.П.

Рецензенти: доктор історичних наук, професор Вегеш М.М.
кандидат філологічних наук, доцент Сенько І.М.

Обговорено і затверджено на засіданні кафедри історії стародавнього світу та середніх віків листопада 2001 р., протокол №

Рекомендовано до друку методичною комісією історичного факультету УжНУ листопада 2001 р., протокол №

ЗМІСТ:

Передмова	4-6
1. Вивчення основних складників етноменталітету та етнічних стереотипів українського етносу	7-15
1.1. Етика	
1.2. Естетизм	
1.3. Родина	
1.4. Жінка	
1.5. Характер	
1.6. Ставлення до...	
2. Що вивчає етносоціоніка ?	16-21
3. План запитальника для вивчення соціотипу населення України (українців та етнонаціональних меншин)	22-24
4. Шкала визначення соціотипу	25-32
4.1. Екстраверсія / Інтроверсія	
4.2. Логіка / Етика	
4.3. Сенсорика / Інтуїтивність	
4.4. Раціональність / Ірраціональність	
5. Перевірочний тест.....	33-34
6. Як визначити етнопсихологічний тип.....	35-38
7. Рекомендована література	39-44
7.1. Етнопсихологія	
7.2. Етносоціоніка	

ПЕРЕДМОВА

Історія людства переконливо свідчить, що етнічна самоідентифікація є найбільш сталою і виразною. Вона допомагає людині уникнути космополітизму (денетнізації), знайти ціннісні орієнтири в житті в контексті власного етнічного “Я”. Тому, вивчення етнокультурної ідентифікації людських спільнот, функціонування етнічної ментальності та етнічних стереотипів у часі є особливо актуальним.

Етнічна ментальність- це сформовані в процесі етногенезу особливості психічного складу, традиційного світогляду, світовідчуття та світосприймання членів етнічної спільноти. Ментальність формується протягом історичного часу. Історичні чинники сприяли складанню рис войовничості українців у козацьку добу. А соціально-політичне поневолення сформувало риси атрофії етнонаціональних почуттів та комплексу меншовартості, відсутності національної гордості.

Етнічні стереотипи- це культурно-побутові стандарти, штампи і поведінкові навички, що передаються на основі міжпоколінних зв'язків. Власне вони, у процесі етногенезу та адаптації до природного середовища, формують неповторне обличчя етносів. Це- “дух народу”, який ґрунтується на етнічні образи та символи (свідомі та підсвідомі). Етнічні стереотипи проявляються в тому як люди вітаються та прощаються, як знайомляться та залицяються, як сваряться та лаються, як дякують та просять вибачення і т.п.

Власне, наявність етнічних стереотипів (від грецьких слів: stereos- “твердий” та tyros- “відбиток”) зумовлює особливості сприймання етнофором (носієм етнічних ознак) інших етносів, явищ та процесів буття. Інші етноси здаються дивними, жорстокими, викликають іронію, злобу, насміхання і т.ін. Конфлікт стереотипів, на основі протиставлення “ми-вони”, звичайне та природне явище. Адже, нам здається дивним болгарське ствердне хитання головою в горизонтальному напрямку. Українцям не зовсім зрозумілі занадто близькі дистанції у спілкуванні представників латиноамериканських етносів чи традиції вітання та прощання англійців. У деяких африканських етносів сміх є показником здивування та збентеження і аж ніяк не веселощів. Цікавими та повчальними є традиції взаємовідносин між жінкою і чоловіком в різних етносах. Власне, між такими

близькими східнослов'янськими етносами як українці та росіяни гендерні традиції не тотожні, навіть, протилежні.

Мета цього посібника- спрямувати процес польових етнографічних досліджень етноменталітету українського етносу, етнічних стереотипів поведінки українців та етнонаціональних меншин краю в контексті сучасних досягнень етнологічної науки.

Перший розділ окреслює комплекс запитань до вивчення *основних складників етноменталітету та етнічних стереотипів українців*. Досліднику важливо зв'язувати правдиві відповіді респондентів на питання, вказані в таблиці. Для цього нами згруповані наступні блоки питань: етика, естетизм, родина, жінка, характер, ставлення до актуальних проблем минулого та сьогодення, національних меншин, української державності.

Після збору польових матеріалів досліднику потрібно *виділити загальні риси та тенденції у відповідях респондентів*. Для кращого оформлення матеріалу результати дослідження потрібно представити в окремих щоденниках.

- Перший щоденник- для опитування респондентів віком до 30 років.
- Другий- для респондентів віком 30-50 років.
- Третій- для відповідей опитаних віком 50-70 років.
- Четвертий- для респондентів старших 70 років.
- В окремому щоденнику відзначити певні спостереження “незвичних” відповідей опитаних. Зв'язувати причини таких відповідей (тривале перебування за межами області, країни; міжетнічне контактування; особливості “інтернаціонального” виховання).

Другий, третій та четвертий розділи присвячені дослідженню *інтегральних етносоціонічних типів українців та етнонаціональних меншин*. Опитувачу потрібно визначити соціотип досліджуваного етносу. Наприклад, досліджуємо українців чи поляків (євреїв, румунів, циган і т.д.) певного регіону. Для нас важливо визначити першу шкалу “екстраверсія/інтроверсія”. Для цього, в таблиці, опитувачу потрібно вказати правдиву відповідь респондента (“так” або “ні”). Так само- щодо визначення шкал “логіка/етика”, “сенсорність/інтуїтивність”, “раціональність/іраціональність”.

Окремо зауважимо, що досліднику важливо зорієнтувати опитаного щодо наукової цінності зібраного матеріалу. Респонденту варто максимально правдиво вказувати власні відповіді. Наприклад, респондент не цікавиться подіями у світі та країні і зосереджений лише на власному добробуті. Або ж опитаний вважає представників окремих національних меншин зарозумілими і педантичними, інших лінивими та схильними до крадіжок. Не варто відкидати такі відповіді. Будь-які переконання людини є результатом власного життєвого досвіду і мають право на існування! Досліднику потрібно зв'язувати, чому саме так вважає опитаний. Потім ретельно та скрупульозно зафіксувати твердження опитаного.

Після фіксації відповідей потрібно *визначити пріоритетність одного показника із дуальних пар: “екстраверсія-інтроверсія”, “логіка-етика”, “сенсорність-інтуїтивність”, “раціональність-ірраціональність”*. Вже після зв'язування такого результату- *подальша робота- чітке визначення соціотипу етносу*. Наприклад, результат- *“інтроверсія”, “етика”, “інтуїтивність”, “ірраціональність”*. Важливо- поставити ці шкали у відповідний соціонічний ряд. До прикладу: *“етико-інтуїтивний інтроверт”* (на думку багатьох дослідників, це-загальний інтегральний тип українського етносу).

У п'ятому та шостому розділах окреслено *правила визначення соціотипів (тестування)*. Мета таких тестів- допомогти досліднику зв'язувати пріоритетність тих чи інших шкал соціотипу. *Тести для визначення соціотипів доцільно також практикувати із окремими респондентами*. Визначивши (за двома експрес-тестами) психологічні типи опитаних, можна зробити *висновки про “середнє арифметичне” соціотипів у середовищі респондентів тієї чи іншої етногрупи*.

Детальна характеристика соціотипів (інтегральних етносоціонічних типів), закономірностей відносин між типами (симетричність/асиметричність) представлена в *рекомендованій літературі із питань етнопсихології та етносоціоніки (сьомий розділ)*. Звернувшись до рекомендованих наукових праць дослідник-практик глибше оволодіє предметом, методикою вивчення етнічних стереотипів, менталітету, “соціонічних образів” досліджуваних етнічних спільнот.

**1. ВИВЧЕННЯ ОСНОВНИХ СКЛАДНИКІВ ЕТНОМЕНТАЛІТЕТУ ТА
ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ**

1.1. ЕТИКА		
№ п/п	Запитання	Відповіді (вказіть)
1.	<i>Як Ви звертаєтесь до (на “Ви”, “Ти”):</i> - батьків; - людей старшого віку; - рідних братів та сестер; - двоюрідних братів та сестер; - ваших однолітків; - людей молодшого від Вас віку; - незнайомців; - колег по роботі (навчанні); - керівників;	
2.	<i>Як Ви вітаєтесь:</i> - з батьками; - з людьми старшого віку; - з рідними і двоюрідними братами (сестрами); - із знайомими однолітками; - із знайомими жінками (дівчатами); - із незнайомцями, старшими за Вас; - із незнайомцями-однолітками; - із дітьми; - з колегами; - із компанією друзів; - з керівниками трудового колективу; - з посадовими особами і чиновниками;	

3.	<i>Як Ви відздоровлюєтесь (прощаетесь):</i> - від батьків; - від людей старшого віку; - від рідних і двоюрідних братів (сестер); - від знайомих однолітків; - від знайомих жінок (дівчат); - від незнайомців, старших за Вас; - від незнайомців-однолітків; - від дітей; - від колег; - від компанії друзів; - від керівників трудового колективу; - від посадових осіб і чиновників;	
4.	<i>Як Ви просите вибачення:</i> - від батьків; - від людей старшого віку; - від рідних і двоюрідних братів (сестер); - від знайомих однолітків; - від знайомих жінок (дівчат); - від незнайомців, старших за Вас; - від незнайомців-однолітків; - від дітей; - від колег; - від компанії друзів; - від керівників трудового колективу; - від посадових осіб і чиновників;	
5.	<i>Як часто Ви лаєтесь (лихословите)?</i> - часто; - зрідка; - інколи; - не лаюсь;	
6.	<i>Чи робите Ви різницю між лайками і матюками? Якщо так, то яким чином Ви пояснюєте природу (причини) такої ситуації?</i>	
7.	<i>Які Ваші звичні (часто ними оперуєте) лайки?</i>	
8.	<i>Коли і чому Ви звикли лаятись?</i> - до слова; - це- звичка; - навчився від однолітків; - навчився від старших людей; - зі злості; - просто так; - при невдачах;	
9.	<i>Ваші любимі (звичні) матюки:</i>	

10.	<i>Коли і чому Ви звикли матюкатись?</i> - до слова; - це- звичка; - навчився від однолітків; - навчився від старших людей; - зі злості; - просто так; - при невдачах; - “для зв’язки слів”; - щоб мене краще розуміли; - мені це подобається; - для виразності мови; - щоб мене вважали “крутим”, кращим від інших людей; - інші причини;	
1.2. ЕСТЕТИЗМ		
11.	<i>Які пісні Ви любите?</i> - коломийки; - українські народні пісні; - сучасні українські естрадні пісні; - частушки; - російські народні пісні; - російські естрадні пісні; - російські блатні (бандитські; “Зона” і т.п.); - зарубіжна естрада;	
12.	<i>Що і кого Ви любите?</i> - своє село; - свій край; - свою державу; - своїх краян; - свій народ; - свою рідню (близьких); - вкажіть інші можливі варіанти;	
13.	<i>Що і кого не любите:</i> - із людей; - із етносів (народів); - із явищ культури; - із людських звичок; - із традицій; - із сучасного життя;	

14.	<i>Як Ви сприймаєте успіхи чи невдачі (щастя чи нещастя)?</i> - рідних; - близьких; - сусідів; - колег по роботі; - знайомих; - земляків; - іноземців; - свого народу (етносу); - представників національних меншин (конкретно яких); - інше;	
15.	<i>Що особливо Вас розчулює (які конкретні життєві ситуації можете назвати до прикладу):</i> - смерть; - народження дитини; - хвороба; - успіх; - невдача;	
16.	<i>Як Ви ставитесь до людей, які швидко розчулюються?</i> - розчулююєтесь разом із ними; - ображаєтесь на них; - “не розумієте” таких переживань; - інше;	
17.	<i>Ви можете сказати про себе, що Ви:</i> - чутливий (сентиментальний); - практичний (прагматичний);	
18.	<i>Про Вас кажуть, що Ви:</i> - чутливий (сентиментальний); - практичний (прагматичний);	
19.	<i>Ви:</i> - пристосовуєтесь до часто змінюваних соціально-політичних та ідеологічних порядків <i>дуже легко</i>; - пристосовуєтесь до часто змінюваних соціально-політичних та ідеологічних порядків <i>дуже важко</i>;	

20.	Що Ви <i>робите</i> для того, щоб <i>змінити</i> своє соціальне, політичне, культурне, громадське становище? - активно займаюсь в політичній, культурній, громадській, соціальній сфері (через діяльність в осередках політичних партій області, громадських організаціях і т.ін.); - нічого не роблю, бо цим мають займатись інші люди, котрі знають суть справи; - чекаю, поки хтось залучить до соціально-політичної, громадсько-культурної роботи;	
21.	Що для Вас <i>важливіше</i>: - родинно-сімейна злагода; - суспільна злагода; - душевний спокій; - матеріальний статок, добробут; - стійке суспільне становище;	
22.	Як Ви сприймаєте <i>акти насилля</i>: - в сім'ї; - в державі; - у світі; - в кіно; - на телебаченні; - з розповідей людей;	- з цікавістю; - дуже сильно переживаю; - з осудом; - закриваю очі; - виключаю телевізор;
1.3. РОДИНА		
23.	Чим для Вас є <i>ваша хата</i>? - центром Вашого життя, де відчуваєте себе в безпеці, комфортно; - місцем відпочинку, з якого охоче подаєтесь у світи; - місцем, де Ви народились, але не хочете жити; - місцем, де проживають Ваші батьки, рідні; - інше;	
24.	Чим для Вас є <i>ваша родина</i>? - найважливішим у житті; - близькими, які завжди придуть на допомогу; - кровні родичі, з якими підтримую контакти, але не більше; - родичі, які для мене майже чужі; - родичі-недоброзичливці; - інші варіанти відповідей;	

25.	Ким є для Вас <i>ваші батьки</i>? - дуже близькими і рідними, що розуміють мене, все прощають, допомагають, радіють моїм успіхам; - батьки (“предки”, “старики”), які до мене несправедливо ставляться, не розуміють; - батьки, яких терплю, бо так прийнято, але не слухаюся їх порад;	
26.	Які <i>відносини у Вас із рідними братами і сестрами</i>? - близькі, задушевні; - дружні; - спокійні; - терпимі; - нестерпні; - протистояння, боротьби; - конкуренції, змагання;	
27.	Що для <i>Вашої родини важливіше</i>? - добробут, спокій, стабільність; - думки про Вас і Вашу родину односельців (імідж, авторитет серед людей); - участь у громадському житті села, району, області, держави; - родинна честь і гідність;	
1.4. ЖІНКА		
28.	Ким є для Вас <i>ваша дружина (жінка)</i>? - подруга і товариш; - мати Ваших дітей; - робоча сила (готує їжу, пере одяг); - предмет сексуальних задоволень; - порадник, друг;	
29.	Які у Вас <i>стосунки із дружиною</i>? - дружні; - спокійні; - рівноправні; - вона мене слухається; - я на неї кричу, лаю, б’ю; - я прислухаюся до її порад; - я її поважаю як людину; - Ваші варіанти;	
30.	<i>Запишіть кілька народних пісень (коломійок) про жінок, відносини між чоловіками та жінками (хлопцями та дівчатами).</i>	

1.5. ХАРАКТЕР

31.	Ви <i>консерватор</i> (прихильник старих порядків): - у праці; - у сімейному житті; - у відносинах з іншими людьми; - у культурі; - у святах і обрядах; - в одезі; - в їжі; - інше;	
32.	Ви <i>радикал</i> (рішучий прихильник нового): - у праці (використання нових методів); - у сімейному житті, побуті; - у відносинах з іншими людьми; - у культурі; - у святах і обрядах; - у передачі інформації, навчанні молодого покоління; - атеїст; - противник традиційних забобонів, прикмет, гороскопів, “віщих снів” і т.д.; - противник селянського практицизму; - прихильник здорового глузду; - в одезі; - в їжі; - інше;	
33.	Як у народному фольклорі оспівано або висміяно консерватизм чи радикалізм (конкретні приклади).	

1.6. ВАШЕ СТАВЛЕННЯ:

34.	Як Ви ставитесь до національних меншин (конкретно- угорців, румунів, росіян, циган, словаків і т.д.): - прихильно; - байдуже; - терпимо; - зневажливо; - з певною неприязню; - інше;	

35.	Як Ви ставитесь до <i>приватизації землі</i>: - має бути приватна; - має бути державна (колгоспна); - приватна, без права продажу; - приватна з правом продажу; - має бути в колективній власності і землекористуванні сільської громади; - інші варіанти;	
36.	Як часто і які <i>іноземні телепередачі</i> дивитесь? - часто; - постійно; - не часто; - дуже рідко; - від випадку до випадку; - інше; - угорське ТБ; - словацьке ТБ; - румунське ТБ; - інші канали ТБ;	
37.	Чи слухаєте <i>іноземну музику, читаєте книжки, газети, журнали?</i> - зрідка; - нерегулярно; - постійно; - інше; - слов'янських народів; - закордонну (європейську, американську і т.п.); - інше;	
38.	Чи дивитесь <i>російське</i> телебачення, слухаєте музику, читаєте газети, книжки, журнали? - зрідка; - нерегулярно; - постійно;	
39.	Кого із <i>українських політиків</i> Ви знаєте? Кого із них поважаєте як людину? Кого не можете терпіти? Чому?	
40.	Яка <i>партія</i> Вам найближча (“до душі”) і хоче добра українському народові? Чому?	
41.	Чи прагнете <i>постійно жити поза межами України?</i> В якій країні? Чому? (причини)	

42.	Чи хочете відновлення СРСР? Чому? - так; - ні; - нового союзу з Росією із збереженням незалежності України.	

2. ЩО ВИВЧАЄ ЕТНОСОЦІОНІКА ?

Етносоціоніка виникла на стику етнології та соціоніки. Відомо, що етнологія є наукою про етноси-народи, їх культуру та побут, етнічні стереотипи та механізми виникнення, функціонування і взаємодію етнічних спільнот (етногенез і етнічні процеси). Виникнення нової науки- соціоніки пов'язано із ім'ям литовської дослідниці Аушри Аугустинавичюте. Вона вдосконалила типологічну модель К.Юнга. Її типологію А.Аугустинавичюте розглянула в аспекті взаємодії (стосунків) між психологічними типами людей. *Її типологія та закони взаємодії типів і складають предмет вивчення соціоніки.*

К.Юнг виділив 8 типологічних груп: 2 особистісні установки- екстраверсія та інтроверсія і 4 функції орієнтації- мислення, відчуття, інтуїція, почуття, кожна із яких може “діяти” як екстравертним, так- інтровертним способом. Розглянемо шкалу особистісних установок і функцій орієнтації, які застосовуються в соціоніці.

Екстраверт характерний цікавістю до зовнішнього світу, готовністю до приймання зовнішніх подій та ситуацій, бажанням впливати на хід подій та знаходитись під їх впливом. Екстраверт прагне мати широке коло знайомих і друзів. Філософія життя екстраверта має колективну природу із сильною альтруїстичною рисою. Її мораль, поведінка, переконання залежать від суспільної думки. У нього немає таємниць. Все, про що він думає, робить і до чого прагне, справляє враження впевненості та теплоти почуттів. Екстраверт живе “в інших і через інших”. Йому не знайомі бесіди із самим собою. Небезпека внутрішнього діалогу знаходить реалізацію в шумі, балакучості. Якщо навіть у нього і є якийсь “комплекс”, то екстраверт по декілька разів на день запевняє себе, що все в порядку.

Інтроверт тримається в боці від зовнішніх подій, не вступає в них, не прагне впливати на перебіг подій. Він зберігає виражене неприйняття суспільства та суспільної системи цінностей. На великих зібраннях відчуває себе самотнім. Інтроверти небалакучі. Певну роботу вони виконують своєрідним чином, дистанціювавшись від інших людей. Недовірливі. Часто страждають відчуттям неповноцінності. Інтроверти протидіють зовнішньому світу за певною розробленою системою. Переважно вона має наступні складові: витонченість, добросовісність,

педантичність, поміркованість, обережність та бережливість, чесність, ввічливість, недовір'я, прямота. В нормальних умовах інтроверти песимістичні та стурбовані, тому що світ та люди, на їхню думку, недоброзичливі і прагнуть їх знищити. Для інтровертів найкращою є стара компанія знайомих та друзів.

Логік цікавиться технікою, законами, математикою та іншими об'єктивними речами. Він не оцінює когось/щось, обмежуючись тільки констатацією фактів.

Етик добре розуміє настрої, почуття та переживання людей. Він точно вирізняє симпатії та антипатії. За своєю природою- це оцінні люди.

Сенсорик живе за принципом “тут і тепер”. При виникненні навіть натяку на спірні та дискусійні ситуації прагне відразу з'ясувати суть справи і обстояти власні інтереси. Досить спостережливий.

Інтуїтив занурений у власні думки, не помічає оточуючої обстановки та змін, які проходять весь час. При виникненні спірних ситуацій прагне відступити, розраховуючи, що власне сам хід подій з часом вирішить проблему.

Переважання в характері людині ознак логіка або етика визначає його як раціоналіста. А переважання ознак інтуїтива і сенсорика- як ірраціоналіста.

Раціоналіст відрізняється наявністю чіткого плану дій, схильністю до конкретизації, аналізу, підпорядкування голосу розуму.

Ірраціоналіст відзначається непередбачуваністю дій, схильністю до імпровізації, до дій під впливом хвилинного бажання, стану, ситуації, почуття. При наявності в нього мети або ідеї у нього відсутній план їх реалізації.

Згідно шкал «логіка-етика», «сенсорика-інтуїтивність», «екстраверсія-інтроверсія», «раціональність-іраціональність» всього нараховується 16 соціотипів. Так, згідно типології К.Юнга, кожна людина належить до одного із 16-ти психологічних типів або соціотипів. Кожен із цих 16-ти типів має соціальну спеціалізацію, вроджені сильні та слабкі сторони. У свою чергу ці типи групуються по квадратам. Квадра- це четвірка соціонічно сумісних типів, які складають групу психологічного комфорту, ідеальну для роботи і відпочинку. Люди, які належать до однієї квадрати культивують власні “квадрові цінності”, до яких належать світовідчуття, манери спілкування, гумор, дисципліна та організація роботи і т.ін.

Для позначення кожного соціотипу є певна назва, що відображає його головні ознаки. Наприклад- “етико-сенсорний екстраверт”. Для зручності оперування, вони мають власні псевдоніми. Наприклад, «логіко-сенсорний інтроверт» має псевдонім «Горький», «сенсорно-етичний екстраверт»- «Наполеон», «етико-інтуїтивний інтроверт»- «Достоевський», «логіко-інтуїтивний екстраверт»- «Лондон» і т.д.

Перша квадра об’єднує 4 соціотипи (“інтуїтивно-логічний екстраверт”, “сенсорно-етичний інтроверт”, “етико-сенсорний екстраверт”, “логіко-інтуїтивний інтроверт”).

Друга квадра об’єднує типи: “етико-інтуїтивний екстраверт”, “логіко-сенсорний інтроверт”, “сенсорно-логічний екстраверт”, “інтуїтивно-етичний інтроверт”.

Третя квадра поєднує типи “логіко-інтуїтивного екстраверта”, “етико-сенсорного екстраверта”, “сенсорно-етичного екстраверта”, “інтуїтивно-логічного інтроверта”.

Четверта квадра- це альянс типів “інтуїтивно-етичного екстраверта”, “сенсорно-логічного інтроверта”, “логіко-сенсорного екстраверта” і “етико-інтуїтивного інтроверта”.

Згодом інші дослідники розширили предмет соціоніки. Від вивчення закономірностей взаємовідносин окремих людей вони спрямували методологічні потенції соціоніки на осягнення типологічної моделі окремих соціальних та етнічних груп. Ще в кінці 80-х рр. ХХ ст. А.Букалов запропонував описувати інтегральні типи інформаційного метаболізму окремих етносів та держав відповідними соціонічними моделями. Він обґрунтував концепцію психоінформаційного простору етносу. Етнос, при такому підході, є фундаментальною структурою об’єднання людей на основі єдиного психоінформаційного поля. Це поле підтримується та відтворюється у просторі і часі окремою етнічною системою (спільнотою).

Подібні постулати в рамках теорії етносу були запропоновані і відомим етнологом Л.Гумільовим. На основі концепції пасіонарності він обґрунтував гіпотезу етнічного поля як біофізичної реальності. Етноси, завдяки психоінформаційному полю, не зникають, навіть, в умовах розірваності історичної долі та під впливом різних культур. Якщо Л.Гумільов вказував на “ритми полів”, то

А.Букалов в своїх дослідженнях акцентує увагу на закономірностях взаємодії інтегральних типів інформаційного метаболізму (соціотипів) окремих етносів і держав. В Україні проблеми етносоціоніки ретельно досліджують І.Каганець та М.Продум, ілюструючи свої праці на сторінках часопису “Перехід-IV”. Ознайомитись із результатами соціонічних та етносоціонічних студій можна також на сторінках журналу “Соционика, ментология и психология личности”.

Таким чином, *етносоціоніка є інтегративною наукою про типологію та закономірності взаємодії соціотипів певних етнічних спільнот.*

Типи інформаційного метаболізму (соціотипи) визначаються тестуванням. Визначивши соціотипи певних етнічних спільнот, можна зв’ясувати їх відносини за шкалою “симетричність/асиметричність”. При симетричних відносинах партнери обмінюються інформацією на рівних умовах, відносини є взаємними, хоч і мають різні модуси. Це- дуальні, родинні, ділові, міражні, дзеркальні, конфліктні відносини, стосунки активації, тотожності, квазітотожності, повної протилежності, напівдоповнення, суперего. При асиметричних відносинах обернений зв’язок послаблений і можна говорити не про обмін інформацією, а про її передачу в одному напрямку, однобічному впливі. Це- відносини соціального контролю і соціального заказу.

Зауважимо також, що вищесказане не означає, що всі члени певної етнічної спільноти мають один і той же соціотип, що й інтегральний тип етносу. Інтегральний тип, так би мовити, є “душею народу”, уособлює його етностереотипні характеристики. В середовищі ж етносу можуть (і мають) існувати представники всього спектру типів інформаційного метаболізму. Більше того, певні історико-етнографічні регіони етносу можуть мати власні соціотипи. Окремі етнографічні групи етносу та соціальні групи мають як свою ментальність, так і власний соціотип. І це закономірно, коли розглядаємо подібні проблеми з позицій системного підходу.

Адже лише багатовимірність, мозаїчність та системність зв’язків всередині етносу забезпечує його динамічне функціонування. Тобто, мозаїчності етносу (в етнографічному плані) та соціальній стратифікації (в соціологічному відношенні)

відповідає багатовимірність типів інформаційного метаболізму (в етносоціоному вимірі). Таке status quo в свою чергу посилює резистентність (опірність) етносу асиміляційним процесам, зумовлює емпіричну фіксацію етнологами перебігу етнічних процесів та фаз етногенезу окремих етнічних спільнот.

Більшість дослідників визначають соціотип українського етносу як «етико-інтуїтивний інтроверт» (псевдонім «Достоевський»). Цей тип характеризується наступними рисами: доброта, естетичність, емоційне переживання та співчуття до інших, мрійливість, фантазії, гармонія в близькому оточенні, сім'ї, довіра до людей, м'яка врівноваженість та спокійна поведінка. У повсякденних справах представники цього типу щирі, гнучкі, здатні до пристосування. Але якщо погрожують їх внутрішнім принципам, то вони ніколи не поступляться.

В.Пасічник відзначає, що росіянам притаманний інтегральний тип «інтуїтивно-етичного інтроверта» («Єсенін»). Представники цього типу досить емоційні, не ховають власних почуттів. Емоції проявляють за власним «покликом душі». Схильні до переоцінки негативних моментів та до глибинної стурбованості з приводу майбутнього, меланхолії. «Єсенін» сердечно гостинний, підтримує близьких людей душевним співчуттям. Простота в спілкуванні, відкритість, щирість, співчутливість до чужого горя характерні для росіян.

М.Продум твердить, що німці представляють тип “логіко-сенсорного інтроверта” («Горький»). Це тип реаліста, який не піддається ілюзіям. Логічний. Йому притаманна холодна розсудливість, витримка в переслідуванні цілей, властивість переносити у зв'язку з цим труднощі. Відрізняється синтетичним складом розуму, проявляє терпіння і добросовісність у вивченні подробиць, мужньо стійкий у боротьбі. Завжди однаково спокійний, методичний, педантичний. Досить замкнутий і скритний. У спілкуванні ненав'язливий. Впертий і безкомпромісний. Тактичний, відчуває людей, але відноситься до них як до виконавців.

Таким, чином *вивчення соціотипів етнічних спільнот покликане:*

- *описати та з'ясувати функціонування соціотипів українців та етнонаціональних меншин в історичному часі та в окремих регіонах;*

- *засвідчити* глибинні процеси формування і функціонування етноментальних установок певних етносів;
- *вказати* на етнопсихологічну сутність міжетнічних контактів певних регіонів, їх даність та динаміку;
- *окреслити* конкретні напрямки “профілактики” потенційної міжетнічної конфліктності.

3. ПЛАН ЗАПИТАЛЬНИКА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ СОЦІОТИПУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ (УКРАЇНЦІВ ТА ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН)

1. Визначення шкали “екстраверсія-інтроверсія”:

ЕКСТРАВЕРСІЯ	ІНТРОВЕРСІЯ
<u>Х-ка</u> : інтерес до явищ, процесів світу, готовність до прийняття подій та ситуацій, бажання впливати на них, знаходитись під їх впливом, постійна увага до оточуючого світу; не має секретів, ділиться з іншими доволі часто, прагне оцінки інших, живе “в інших та через інших”.	<u>Х-ка</u> : тримається в стороні від зовнішніх подій, не вступає в них, зберігаючи визначену дистанцію щодо суспільства, небалакучий, працює для себе, не прагнучи допомоги з боку від інших людей; песиміст або реаліст, добросовісний, поміркований, чесний, недовірливий, часто гнітить відчуття власної неповноцінності, відчуженості.

Важливо виявити наступні аспекти:

Яке слово із вказаних пар найбільше відповідає духовному складу?	
балакучий	стриманий
імпульсивний	спокійний
свято	праця
В дружбі шукаєте:	
контакту із великою кількістю різних людей	глибокого зв'язку із вузьким колом людей
Вам властиво:	
демонструвати свої відчуття	ховати свої справжні відчуття
Вас:	
легко пізнати	важко пізнати
Ви:	
скоріш, радикал	скоріш, консерватор

2. Визначення шкали “логіка-етика”:

ЛОГІКА	ЕТИКА
<u>Х-ка</u> : по своїй природі не оцінює людей, події, процеси, явища, тільки констатує факти; самостійний, доказує свою позицію, а не умовляє когось; не вміє говорити про свої відчуття; цікавиться об'єктивними речами, законами.	<u>Х-ка</u> : відмінно розуміє настрої, симпатії, переживання, відчуття людей; точно визначає симпатії та антипатії; оцінює, а не констатує факти; оцінює доброту, глибину переживань людини, логіку інших; любить свідомо, тому що хоче любити (іншу людину, природу, роботу і т.д.)

Важливо виявити наступні аспекти:

Яке слово із вказаних пар найбільше відповідає духовному складу?	
аналізувати	симпатизувати
сперечатись	погодитись
думати	переживати
обережний	довірливий
<u>що</u> сказав	<u>хто</u> сказав
Що найбільше враховуєте?	
права, статус інших	відчуття інших людей
Що проходить частіше?	
вашими відчуттями керує розум, розсудок	дозволяєте своєму розуму йти за почуттями, відчуттями
Що є найбільшим недоліком?	
бути неповністю поінформованим	бути неспівчутливим до інших
Що є найбільшою помилкою?	
проявляти занадто теплоти та душевності	бути недостатньо добродушним

3. Визначення шкали “сенсорика-інтуїція”:

СЕНСОРИКА	ІНТУЇЦІЯ
<u>Х-ка</u> : живе за принципом “тут і тепер”; навіть при виникненні спірної ситуації прагне тут же (на місці) відстояти свої інтереси, у всьому розібратись; досить спостережливий.	<u>Х-ка</u> : не звертає уваги на зміну оточуючого середовища, поглинутий своїми думками; при виникненні спірних або дискусійних ситуацій краще відступити із розрахунку, що сам розвиток ситуації з часом вирішить проблему, постійно невпевнений, сумнівається в оточуючій реальності, ролі свого “Я.”

Важливо виявити наступні аспекти:

Яке слово із вказаних пар найбільше відповідає духовному складу?	
реаліст	мрійник
факти	ідеї
конкретний	абстрактний
досвід	теорії
Ви:	
дієте вже відомими способами	шукаєте свої оригінальні методи
Якими людьми найбільше захоплюєтесь?	
тими, хто так пристосовується, що стає незамітним	оригінальними та індивідуальними, що це кидається у вічі
Що є найбільш важливим?	
розібратись у фактичному положенні	побачити можливості, які приховує ситуація
Який життєвий стиль вам імпонує?	
загальнопринятий	оригінальний
Яку людину хотіли б мати за друга?	
того, “хто міцно стоїть (“двома ногами”) на землі“	постійно з’являється з новими ідеями

4. Визначення шкали “раціональність-іраціональність”:

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ	ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ
<u>Х-ка:</u> схильність до конкретизації, дотримання чіткого плану, виваженого аналізу, підпорядкування “голосу розуму”, розсудку, здоровому глузду.	<u>Х-ка:</u> схильність до імпровізації, під впливом хвилинного афектного стану, ситуації, відчуття; при наявності ідеї або мети в нього відсутній план їх реалізації; непередбаченість дій.

Важливо виявити наступні аспекти:

Яке слово із вказаних пар найбільше відповідає духовному складу?	
систематичність	випадковість
постійний	змінний
план	хаос
пунктуальність	безцеремонний
рішення	імпульс
обережність	швидкість
Що вам найбільш імпонує?	
події життя планувати?	залишатись вільним від планів, обітниць і робити те, що доводиться за випадком?
До чого вам легше звикати?	
до постійних змін	до рутини
Постійний режим дня для вас:	
звичний спосіб виконання справ	досить обтяжуючий, навіть коли необхідний

4. ШКАЛА ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІОТИПУ

4.1. Екстраверсія / Інтроверсія

№ п/п	Запитання	ТАК	НІ
1.	Вас <i>цікавлять</i> події та суспільні процеси, що відбуваються навколо : - у світі; - у державі; - в області; - в селі (місті); - по місцю роботи (навчання).		
2.	Ви особливо <i>прагнете триматися подалі</i> від подій і процесів, що відбуваються: - у світі; - у державі; - в області; - в селі (місті); - по місцю роботи (навчання).		
3.	Ви готові <i>приймати участь</i> у вирішенні життєво важливих проблем суспільства через наступні варіанти діяльності: - виробництво (робота); - приватна підприємницька діяльність (бізнес); - культурні заходи (свята, фестивалі і т.п.); - політичні партії, рухи; - громадські організації; - політичні вибори; - наукові розробки; - мітинги, пікетування, акції протесту, “голодні”походи; - виступи в ЗМІ (телебачення, радіо, газети).		
4.	Вам <i>виключно байдуже</i> , що (з ким) відбувається у: - світі; - країні; - області; - селі (місті); - на роботі (місці навчання).		
5.	Чи є у Вас бажання <i>самостійно</i> впливати на події, що проходять в: - світі; - Україні; - області; - селі (місті); - на роботі (місці навчання).		

6.	Вас <i>цікавлять</i> події, що відбуваються у світі: - постійно; - нерегулярно; - зрідка; - не цікавлять; - мені байдуже.		
7.	Ви себе <i>вважаєте</i> і <i>оцінюєте</i> як такого, що: - балакучий; - не балакучий; - відвертий; - скритний; - не має секретів, охоче ділитесь ними із іншими; - має власні секрети, таємниці від інших; - шукаєте допомоги від інших; - не шукаєте допомоги від інших; - оцінюєте вчинки, поведінку, розум, здібності інших людей, досить часто про це говорите із близькими; - не звертаєте особливої уваги на вчинки, поведінку, розум, здібності інших людей, не дискутуєте про це із близькими.		
8.	<i>Вас оцінюють</i> як: - балакучого; - не балакучого; - відвертого; - скритного; - такого, що не має секретів, охоче ділиться ними із іншими; - такого, що має власні секрети, таємниці від інших; - такого, що шукає допомоги від інших; - такого, що не шукає допомоги від інших; - того, що оцінює вчинки, поведінку, розум, здібності інших людей, досить часто про це говорить із близькими; - того, що не звертає особливої уваги на вчинки, поведінку, розум, здібності інших людей, не дискутує про це із близькими.		
9.	Вас <i>турбує, тривожить</i> життя, інтереси, потреби та інтереси близьких людей: - постійно; - зрідка; - не цікавлять; - мені байдуже.		
10.	Ви готові <i>допомагати</i> іншим людям: - матеріально; - порадами; - моральною підтримкою; - своєю власною працею.		

11.	<i>Ви можете сказати про себе, що Ви:</i> - реаліст; - ідеаліст; - песиміст; - оптиміст; - добросовісний; - недобросовісний; - поміркований; - консерватор; - радикал; - угодовець; - спокійний; - імпульсивний; - чесний; - брехливий; - довірливий; - недовірливий; - відчуваєте свою неповноцінність; - ніколи не відчуваєте свою неповноцінність, скоріш зверхність над іншими.		
12.	<i>Ви можете сказати про інших людей (свого етносу), що вони:</i> - реалісти; - ідеалісти; - песимісти; - оптимісти; - добросовісні; - недобросовісні; - помірковані; - консерватори; - угодовці; - радикали; - спокійні; - імпульсивні; - чесні; - брехливі; - довірливі; - недовірливі; - відчувають свою неповноцінність; - ніколи не відчувають свою неповноцінність, скоріш зверхність над іншими народами.		
13.	<i>Ви можете сказати про інших людей (не українського етносу, а представників національних меншин; до <u>конкретного</u> прикладу- угорців, циган, росіян і т.д.), що вони:</i> - реалісти; - ідеалісти; - песимісти; - оптимісти;		

	- добросовісні; - недобросовісні; - помірковані; - консерватори; - радикали; - угодовці; - спокійні; - імпульсивні; - чесні; - брехливі; - довірливі; - недовірливі; - відчують свою неповноцінність; - ніколи не відчують свою неповноцінність, скоріш зверхність над іншими народами (етносами).		
14.	Що найбільше відповідає Вашому духовному складу: - праця; - свято.		
15.	Ви шукаєте в дружбі: - спілкування та підтримки стосунків з великою кількістю людей; - глибокого зв'язку із певним (вузьким) колом людей.		
16.	Вам властиво: - демонструвати свої власні відчуття, симпатії, говорити правду “у вічі” на людях; - приховувати справжні відчуття, бажання, правдиві думки про людей.		
17.	Ви вважаєте, що: - Вас досить легко зрозуміти і пізнати іншим; - Вас досить важко зрозуміти і пізнати оточуючим людям.		

4.2. Логіка / Етика

№ п/п	Запитання	ТАК	НІ
18.	У спілкуванні з людьми Ви: - прагнете відстоювати власну позицію; - аргументуєте свої думки з приводу чогось наявними фактами; - враховуєте авторитет людини, а не її правдивість; - уникаєте дискусій, не любите спорити; - при досягненні власних цілей вдаєтесь до методу умовляння.		
19.	Зазвичай Ви говорите <i>про</i> свої або когось іншого: - почуття, ставлення до чогось за принципом «добре» або «погано»;		

	- симпатії, любов; - антипатії, ненависть; - життєво важливі плани; - поточні справи; - переживання за близьких людей.		
20.	Ви вважаєте, що при спілкуванні з людьми, <i>точно можете визначити:</i> - настроїв, переживання людини; - симпатії співрозмовника; - думки, наміри, плани людини; - духовний ріст, релігійність людини.		
21.	Ви <i>любите (любили)</i> іншу людину: - за певні вигоди в сімейному житті; - виключно глибинно переживаючи за кохану людину.		
22.	Ваші <i>вчинки, дії</i> в житті є: - підпорядковані розуму, тверезому розрахунку, розсудку, реалізації наперед визначеним цілям у житті; - керовані власними почуттями, відчуттями, інколи навіть інтуїції.		
23.	<i>Спілкуючись</i> із іншими людьми, Ви: - звикли проявляти занадто теплоти та добродушності; - пробуєте добитись від співрозмовника тільки намічених цілей; - дивуєтесь емоційністю, експресивністю співрозмовника; - «не розумієте» занадту діловитість у стосунках, не любите бути об'єктом розрахунків та планів когось із співрозмовників.		
24.	Ви <i>прагнете:</i> - бути поінформованим у всьому, давати раду проблемам; - не звертати увагу на швидкоплинні зміни в світі, а вирішувати власні проблеми; - бути співчутливим до чужих проблем, допомагати людям як можливо; - не звертати увагу на чужі біди, тому що досить багато власних проблем.		
25.	Для Вас <i>важливо</i>, щоб державний діяч, лідер був: - інтелектуалом; - професіоналом (фахівцем); - співчутливим до людей; - побожним; - жорстким; - з почуттям гумору; - добродушним; - красивим (файним) чоловіком; - жіночої статі.		
26.	Ви зазвичай <i>цікавитесь</i> або <i>активно читаєте:</i> - церковну літературу;		

	- наукову, науково-популярну літературу; - класику; - фантастику; - романтичні та пригодницькі твори; - газети, журнали.		
27.	<i>Ви надаєте перевагу:</i> - комедіям; - мелодрамам, трагедіям; - зарубіжним (вітчизняним) телесеріалам; - ужасам, триллерам; - еротичним кінострічкам; - документальним фільмам; - новинам про події у світі, Україні.		

4.3. Сенсорика / Інтуїтивність

28.	<i>Ви із впевненістю можете сказати про себе, що Ви:</i> - спостережливий; - мрійливий; - уважний; - неуважний; - практик; - теоретик; - допитливий; - сором'язливий; - скромний; - «пробивний».		
29.	<i>Про вас часто (або інколи) говорять, що Ви:</i> - спостережливий; - мрійливий; - уважний; - неуважний; - практик; - теоретик; - допитливий; - сором'язливий; - скромний; - «пробивний».		
30.	<i>При виникненні спірної ситуації Ви:</i> - прагнете відразу включитись в активний захист своїх (чиїхось) інтересів; - не реагуєте на зміну сукупної ситуації, скоріш «переживаєте» ці проблеми «в собі»; - відступите, в надії, що самий розвиток подій вирішить назрілі проблеми.		
31.	На роботі (по місцю навчання) при виникненні <i>проблемної</i> ситуації: - шукаєте власний оригінальний вихід з проблеми, не		

	«підключаючи» до цього інших людей; - впадаєте у відчай, задумуєтесь над доцільністю, смыслом свого життя в такій складній реальності життя; - починаєте радитись із колегами; - дієте старими, добре відомими способами («як вийде»; «буде видно»).		

4.4. Раціональність / Ірраціональність

32.	<i>Ви можете сказати про себе, що маєте наступні характерні риси:</i> - пунктуальність; - рішучість; - обережність; - систематичність; - випадковість; - планомірність; - хаотичність; - безцеремонність; - імпульсивність; - рухливість; - часта зміна настрою.		
33.	<i>Про Вас говорять, що Ви маєте наступні характерні риси:</i> - пунктуальність; - рішучість; - обережність; - систематичність; - випадковість; - планомірність; - хаотичність; - безцеремонність; - імпульсивність; - рухливість; - часта зміна настрою.		
34.	<i>В домашній роботі (навчанні) Ви зазвичай:</i> - підпорядковуєтесь жорсткому плану, який постійно вдосконалюєте; - самостійно вирішуєте що і як потрібно зробити, без будь-яких планів та обітниць; - робите все так, як дозволяють обставини або випадок; - певний настрій дозволяє часто робити потрібні справи.		
35.	<i>Ви терпіти не можете:</i> - постійних змін в суспільному житті в країні; - постійних змін в особистому житті; - рутини (постійності) в приватному житті; - стабільності в державі; - пояснювати комусь про щось;		

	- коли Вам методично щось пояснюють, конкретизують, повчають; - непередбачених подій; - наперед визначеного перебігу подій, процесів; - дотримання чіткого плану реалізації мети, цілей в житті.		

5. ПЕРЕВІРОЧНИЙ ТЕСТ (визначення соціотипу)

I. *Що Вам приємніше:*

1. Планувати свої події життя заздалегідь;
2. Залишатись вільним від зобов'язань і робити те, що Вам представить випадок.

II. *Якою людиною Ви себе вважаєте:*

1. Постійно зібраною і уважною;
2. Задумливою, такою, що не чує і не помічає довколишніх подій.

III. *Що необхідно для успішної роботи організації, підприємства, установи:*

1. Чітка організація праці та знання і досвід працівників;
2. Добрі, дружні і чесні взаємовідносини в колективі, емоційний тонус людей.

IV. *Кого маєте за справжнього друга:*

1. Багатьох приятелів;
2. Одного-двох справжніх друзів.

V. *Що Ви робите, придбавши новий побутовий прилад:*

1. Включите, і якщо він не працює, прочитаєте інструкцію;
2. Прочитаєте інструкцію і потім включите прилад.

VI. *Як Ви ставитесь до роботи:*

1. Не перериваєте роботу, поки її не закінчили, не припиняєте її незавершеною;
2. Можете вести водночас кілька робіт і довго будете їх закінчувати.

VII. *Що найбільше цінуєте у собі:*

1. Характер, волю, настирливість;
2. Інтелект, здібності, уяву.

VIII. *Найвищими цінностями для Вас є:*

1. Розум, ставите його вище за почуття, не залежно від симпатій та антипатій маєте об'єктивну уяву про людей;

2. Почуття, вони грають у Вашому житті основну роль. Для Вас важливіше емоційний світ людини, ставлення, почуття людини до Вас (Ваші почуття до інших важливіші за об'єктивні дані).

IX. Як Ви поведетесь у новій компанії:

1. Відразу включаєтесь у розмову, Ви швидко стаєте “своїм” серед нових друзів;
2. Якийсь час прислухаєтесь і спостерігаєте за присутніми і лише потім поступово включаєтесь у розмову.

X. Як Ви з дитинства сприймали і ставились до людей:

1. Всі люди добрі, приємні, справедливі, люблять один одного;
2. Обережно, лише тим людям треба довіряти, яких добре знаєте і лише після того як їх добре пізнаєте.

XI. Якщо у вихідний день, вранці, Вас запитують, чим Ви будете займатись цього дня:

1. Вкажете досить повну, вичерпну відповідь;
2. Перерахуєте вдвічі більше ніж це можливо або ж задумаєтесь.

XII. Який термін (слово) найповніше відповідає Вашому духовному складу:

1. Довершеність;
2. Розпливчатість (ескіз).

XIII. Які помилки в житті Ви важче переживаєте, виправляєте:

1. У відносинах із людьми;
2. У роботі з технікою, документами (паперами).

XIV. Як Ви себе відчуваєте у центрі великої компанії:

1. Легко і невимушено;
2. Хочете чим швидше відійти на другий план, не любите бути у центрі уваги.

XV. Думуючи про майбутнє, Ви перш за все звертаєте увагу на:

1. На приємні, заманливі перспективи, можливості;
2. На перешкоди, несподіванки, які слід уникати.

6. ЯК ВИЗНАЧИТИ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТИП:

Для цього треба *правдиво відповісти* на вищеназвані 15 запитань. Потрібно вибрати 1 або 2 варіант відповіді на кожне запитання. Відповіді треба записати за зразком наступної таблиці:

№	I	II	III	IV	V
I	1	1	2	2	1
II	1	1	1	2	2
III	1	1	1	2	1
IV	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>1</u>

Тобто, в *першому рядку (по горизонталі)* таблиці вказані відповіді на запитання від №1 до №5.

В другому рядку- відповіді від №6 до №10.

В третьому- від №11 до №15.

Зверніть увагу! В *четвертому рядку* таблиці вказаний кінцевий результат тесту. Принцип зведеного результату наступний: якщо в *першому, другому, третьому і п'ятому стовпчиках таблиці (по вертикалі)* переважають цифри «1», то результат у четвертому рядку ставиться «1». Якщо переважають цифри (відповіді) «2», то результат в четвертому рядку таблиці фіксується як «2».

В нашому випадку, в *четвертому стовпчику* переважають цифри «2», відповідно в *четвертому рядку* ставиться цифра «2». Звідси, код психологічного типу- № 11121 («Логіко-сенсорний інтроверт» або «Максим Горький»).

Доцільно також визначити психологічний тип (у якості перевірки тесту із 15 запитань) через експрес-тест за наступною таблицею:

Дії згідно ситуації, гнучка воля, реалії життя, а не догми. Праця за натхненням, пошук. Випадковий успіх, пристосування до змінного світу. Прагнення вловити ситуацію, тенденції, імпульсивність поступків.	Абстракція, теорія, цікаві задачі, зрозуміти суть, смисл речей, перспектив. Весь світ- у майбутньому.	Ентузіазм, азарт, захоплення новими починаннями.	Натхнення ідеями, творчі починання та теорії.	ДОН
		Інтуїція, духовність, самопізнання, дух історії, час.	Цікаві, талановиті люди, спілкування.	ГЕК
			Скептичне передбачення, професіоналізм.	БАЛ
		Конкретика, практика, корисні справи, інтереси, зрозуміти розстановку сил, сфер впливу, досягнути свого. Моя оселя-сьгодні.	Воля, переборення труднощів, сила і краса.	Хто хоче, той досягне мети. Логіка боротьби.
	Енергія, влада, почуття, вплив на людей.			ЛЕО
	Інтереси рідних, комфорт, почуття, стійкість.		Умови життя, гострота сприйняття, незалежність.	ГБН
			Почуття, природа, приємне спілкування і емоції.	ДЮМ
	Планомірний рух. Довготривала підготовка, систематична робота. Не відкладати на останню хвилину, довести розпочату справу до кінця. Зробити і радіти через власний результат. Рішучість, стабільність думок, поглядів, відповідальність за поступки, чіткі рухи, оптимальне вирішення справ.	Розсудок, холодний аналіз справ, логіка, об'єктивний підхід, здоровий глузд, стриманість.	Правильні дії, логіка вчинків, моє право.	Романтика подолання труднощів, час не чекає.
Спокійне мислення, логіка відносин, мій обов'язок.			Добросовісна робота, порядок, якість.	ТИР
			Рівність, справедливість, система знань.	РОБ
Логіка системи. Вольове втілення розумного.			МАК	
Почуття, співпереживання людям, емоції, симпатії, любов і ненависть, сердечність до близьких.		Емоційне багатство, відкритість, порив кохання, гніву.	Радісні емоції, свято, хороший настрій.	ВІК
			Драматичність, трагедія, романтизм, співпереживання.	ГАЛ
		Мовчазне переживання, добро і зло, прихований світ почуттів.	Віра, надія, любов. Прив'язаність до близьких.	ДОС
			Несприйняття зла, воля до моральної чистоти.	ТЕД

Правила визначення типу за експрес-тестом:

1. Прикрийте аркушем паперу таблицю, крім першого (лівого) стовпчика.
2. Уважно вивчіть тексти в верхній і нижній частині цього стовпчика. Визначте, котрий із них найбільше відповідає Вашому внутрішньому світу («Я»), Вашому духовному складу.
3. Напроти вибраної половини в другій колонці також зробіть свій вибір. І так далі (рухаючись вправо), послідовно відкриваючи нову колонку, включно до кінця таблиці зробіть власний вибір Вашого психологічного типу (код типу).
4. За кодом Вашого типу знайдіть повну назву свого типу.

Всього соціоніка виділяє 16 психологічних типів. Представимо їх кодування у формі таблиці:

Код типу	Псевдонім типу	Повна назва типу	Перевірочний тест
ДОН	Дон Кіхот	Інтуїтивно-логічний екстраверт	22111
ДЮМ	Дюма	Сенсорно-етичний інтроверт	21222
ВІК	Віктор Гюго	Етико-сенсорний екстраверт	11211
РОБ	Робесп'єр	Логіко-інтуїтивний інтроверт	12122
МАК	Максим Горький	Логіко-сенсорний інтроверт	11121
ГАЛ	Гамлет	Етико-інтуїтивний екстраверт	12212
КОР	Жуков	Сенсорно-логічний екстраверт	21112
ЄСН	Єсенін	Інтуїтивно-етичний інтроверт	22221
ЛОН	Джек Лондон	Логіко-інтуїтивний екстраверт	12111

ТЕД	Теодор Драйзер	Етико-сенсорний інтроверт	11222
ЛЕО	Наполеон	Сенсорно-етичний екстраверт	21211
БАЛ	Бальзак	Інтуїтивно-логічний інтроверт	22122
ТИР	Штирліц	Логіко-сенсорний екстраверт	11112
ДОС	Достоевський	Етико-інтуїтивний інтроверт	12221
ГЕК	Гекслі	Інтуїтивно-етичний екстраверт	22212
ГБН	Габен	Сенсорно-логічний інтроверт	21121

Детальна характеристика названих типів, взаємовідносин між соціотипами (симетричність та асиметричність стосунків між типами) представлена в літературі із проблем соціоніки та етносоціоніки (див. список рекомендованої літератури).

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

7.1. Етнопсихологія:

1. Артюх Л.Ф., Космина Т.В. Этнические символы в материальной культуре украинцев // Советская этнография.- 1989.- №6.- С.46-54.
2. Бороноев А.О., Павленко В.Н. Этническая психология.- СПб., 1994.
3. Борусевич О.А. Міжпоколінна трансформація етнічних цінностей (на прикладі українського етносу України). Автореферат на здобуття наукового ступеня канд. соціолог. наук.- К., 2000.- 18с.
4. Братко- Крутинський О. Феномен України.- К.: Веч. Київ, 1996.
5. Бромлей Ю.В. Этнос и этнография.- М.: Наука, 1973.
6. Гачев Г. Национальные образы мира.- М., 1988.
7. Гнатенко П.И. Национальный характер.- Днепропетровск, 1992.
8. Головаха Е.И., Панина Н.В. Психология человеческого взаимопонимания.- К., 1994.
9. Грабовська І. Чи корисно ходити українцям по лезу бритви? // Сучасність.-1999.- №5.- С.79-85.
- 10.Гриб О.В. Національна та етнічна свідомість як соціокультурний феномен. Автореферат на здобуття наукового ступеня канд. соціолог. наук.- Харків, 1998.- 17с.
- 11.Гримич М. Два виміри національного характеру // Наука і суспільство.- 1991.- №8.- С.27-30.
- 12.Донцов Д. Дух нашої давнини.- Дрогобич,- 1991.
- 13.Етнічна самосвідомість і національна культура.- К., 1991.
- 14.Забужко О.С. Польові дослідження з українського сексу.- К., 1998.
- 15.Забужко О. Філософія національної ідеї. Етнонаціональний розвиток України.- К., 1993.
- 16.Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період.- К., 1993.

17. Забужко О.С. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика 90-х.-К., 1999.
18. Забужко О.С. Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу.-К., 1997.
19. Зан М. Етноментальні чинники історичного буття українського народу // Carpathica-Карпатика. Випуск-9. Науково-педагогічна діяльність та літературна творчість Федора Потушняка (До 90-річчя від дня народження).- Ужгород: ЛПРА, 2001.- С.135-147.
20. Корнієнко Н. Українська та російська ментальність: проекція в сучасне // Слово і час.- 1991.- №7.
21. Лемак В. Взаємовплив ментальності і правової системи (на прикладі Закарпаття ХХ ст.) // “Молодь-Україні” (Наукові записки молодих учених Ужгородського державного університету).- том 3.- Ужгород: Закарпатський Центр соціальної служби для молоді, Патент, 1994.- С.186-200.
22. Липа Ю. Призначення України.- Нью-Йорк, 1953; Львів, 1992.
23. Лисий І. Менталітет і духовна культура українців // Філософська і соціологічна думка.- 1995.- №11-12.- С.37-59.
24. Лисяк-Рудницький І. Україна між Сходом і Заходом // Народна творчість та етнографія.- 1996.- №1.- С.33-39.
25. Лісеєнко О.В. Менталітет: сутність та особливості регіональних проявів. Автореферат на здобуття наукового ступеня канд. соціолог. наук.- Харків, 1998.- 17с.
26. Лозко Г. Українське народознавство.- К., 1995.
27. Лозко Г.С. Етнологія України. Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект.- К.: АртЕк, 2001.- 304с.
28. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури.- К., 1992.
29. Маринович М.Ф. Євреї й українці: Спроба толерантної проекції взаємних інтересів // Філософська і соціологічна думка.- 1992.- №1.
30. Медведчук В. Сучасна українська національна ідея і питання державотворення.- К.: Україна, 1997.- 170с.
31. Мельник В. Руїни душі: етнопсихологія закарпатських українців колись і тепер // Тиса.-1994 .- №1-2.-С.68-70.

32. Мельник Я. Коли ще думка спить // Літературна Україна.-1990.- 11 січня.
33. Мірчук І. Світогляд українського народу // Народна творчість та етнографія.- 1996.-№1.- С.22-33.
34. Нельга О.В. Теорія етносу.- К., 1997.
35. Обушний М.І. Етнонаціональна ідентичність в контексті формування української нації. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня докт. політ. наук.- К., 1999.- 34с.
36. Овчаренко С. Індивідуальність і стереотипна свідомість // Визвольний шлях.- 1999.- Кн.9.- С.1043-1047.
37. Орбан Я., Хрущ В., Ларіонова В. Етнопсихологія.- Івано-Франківськ: Прикарпат. ун-т, 1994.
38. Павленко В.М., Тагліні С.О. Етнопсихологія.- К., 1999.
39. Пахльовська О. Україна: шлях до Європи...через Константинополь // Сучасність.- 1994.- №1.- С.54-68; №2.- С.101-116.
40. Пахомов Ю.М. Україна і Росія: порівняння соцекогенезу // Філософська і соціологічна думка.-1991.- №9.- С.3-9.
41. Пономарьов А.П. Національна культура // Наука і суспільство.- 1991.-№6.- С.24-27.
42. Природа і етнос.- К.: Наукова думка, 1994.- 208 с.
43. Римаренко Ю.І. Долати національну соромливість // Політика і час.- 1991.- №6.
44. Рудницька Т. Етнічні спільноти України: тенденції соціальних змін.- К., 1998.
45. Сенько І.М. Ментальність русинів-українців.- Ужгород: Патент, 1996- 136с.
46. Старовойт І. Західноєвропейська і українська ментальність (компаративний аналіз).- Тернопіль, 1995.
47. Стельмахович М. Українська родина.- К., 1995.
48. Степико М.Т. Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз).- К.: Товариство "Знання", КОО, 1998.
49. Сухарев В.С., Сухарев М.С. Психологія народів и націй.- Донецьк, 1997.
50. Тиводар М.П. Етнографічне районування українців Закарпаття (за матеріалами традиційної культури другої половини ХІХ- першої половини ХХ ст.) //

Carpathica-Карпатика.- Випуск 6. Етнічні та історичні традиції населення Українських Карпат кінця XVIII-XX ст.- Ужгород: Патент, 1999.- С.4-64.

- 51.Тиводар М.П. Етнологія: Навчальний посібник для студентів історичного факультету.- Ужгород: Патент, 1998.- 578с.
- 52.Українець С. Етимологія серця в українській філософській думці // Сучасність.- 1999.- №5.- С.126-131.
- 53.Українська душа.- К., 1992.
- 54.Шлемкевич М. Загублена українська людина.- К., 1992.
- 55.Шульга М.О. Етнічна самоідентифікація особи. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня докт. соціол. наук.- К., 1993.- 32с.
- 56.Этнознаковые функции культуры.- М., 1991.
- 57.Янів В. Українська вдача і наш виховний ідеал.- Мюнхен-Тернопіль, 1992.
- 58.Янів В. Українська етнопсихологія і наш національний виховний ідеал // Народна творчість та етнографія.- 1998.- №5-6.- С.68-85.

7.2. Етносоціоніка:

1. Аугустиновичюте А. Соционика: Введение. / Сост. Л.Филиппов.- М.: ООО “Фирма “Издательство АСТ”; СПб.: Terra Fantastica, 1998.- 448с.
2. Аугустиновичюте А. Соционика: Психотипы. Тесты. / Сост. Л.Филиппов.- М.: ООО “Фирма “Издательство АСТ”; СПб.: Terra Fantastica, 1998.- 416с.
3. Аугустиновичюте А. Характеристика этико-интуитовного интротима // Соционика, ментология и психология личности.- 2000.- №6.- С.74-83.
4. Барсова А. Как прожить свою, а не чужую жизнь, или Типология личности.- М.: АСТ-ПРЕСС, 2001.- 320с.
5. Букалов А.В. Возникновение и исчезновение пассионарности этносов как следствие нового биологического эффекта // Соционика, ментология и психология личности.- 2000.- №6.- С.34-36.
6. Букалов А.В. Интегральная соционика. Типы коллективов, наций, государств. Этносоционика // Соционика, ментология и психология личности.- 1998.- №6.

7. Букалов А.В. Интегральный тип США // Соционика, ментология и психология личности.- 1998.- №6.
8. Букалов А.В. Некоторые аспекты конфликта в Югославии с точки зрения интегральной соционики // Соционика, ментология и психология личности.- 1998.- №2.
9. Букалов А.В. Новая модель этноса и государства. Психоинформационное пространство этноса // Соционика, ментология и психология личности.- 1999.- №5.
10. Букалов А.В. О связи психоинформационного пространства со структурой событий в физическом пространстве-времени. Синхроника // Соционика, ментология и психология личности.- 1999.- №4.
11. Букалов А.В., Бойко А.Г. Соционика: тайна человеческих отношений и биоэнергетика.- К.: Редакция газеты «Соборна Україна», РАПО Укрвузполиграф, 1992.- 80с.
12. Интернет-версія журналу «Перехід- IV»: www.perehid.kiev.ua.
13. Интернет-версія журналу «Соционика, ментология и психология личности»: www.socionics.ibc.com.ua.
14. Каганець І.В. Психологічні аспекти в менеджменті: типологія Юнга, соціоніка, психоінформатика.- Київ-Тернопіль: Мандрівець-Port Royal, 1997.- 204с.
15. Каганець Ігор. Генеалогія України // Перехід-IV.- 2000.- число 1 (3).- С.27-44.
16. Молодцов А.В. Соционика для менеджера.- К.: ИСИО, 1993.
17. Пасічник Василь. Ментальність як фактор українсько-російських відносин // Народознавчі зошити.- 1999.- зошит 6 (30).- листопад-грудень.- С.785-793.
18. Продум Мирю. Нація золотих комерців: Психоінформаційна концепція України.- Київ-Тернопіль: Мандрівець, 1994.- 160с.
19. Продум Мирю. Структура українського характеру // Перехід-IV.- 2000.- число 1 (3).- С.51-58.
20. Ритми політики- II // Перехід-IV.- 2000.- число 1 (3).- С.118-127.
21. Савченко С.В. Историко-этнографический подход к генезису отношений // Соционика, ментология и психология личности.- 2000.- №6.- С.72-73.

22. Савченко С.В. Квадры. Идеология квадр. Время квадр // Соционика, ментология и психология личности.- 2000.- №6.- С.28-35.
23. Слинко О.Б. Люди в вашем деле: Энциклопедия соционического менеджмента.- К.: Трамвай, 1996.
24. Соціоніка: час України.- Тернопіль: Рухінформ Центр, 1991.- 64с.
25. Сухарев В. Этика и психология делового человека.- М.: Агентство «ФАИР», 1997.- С.215-232.
26. Филатова Е.С. Соционика для вас.- М., 1994.
27. Чурюмов С.И. Материалы к определению соционического типа украинского этноса // Соционика, ментология и психология личности.- 1999.- №6.- С.42-47.
28. Шкавро З.Н. Определение интегрального типа информационного метаболизма Украины // Соционика, ментология и психология личности.- 2000.- №6.- С.65-72.